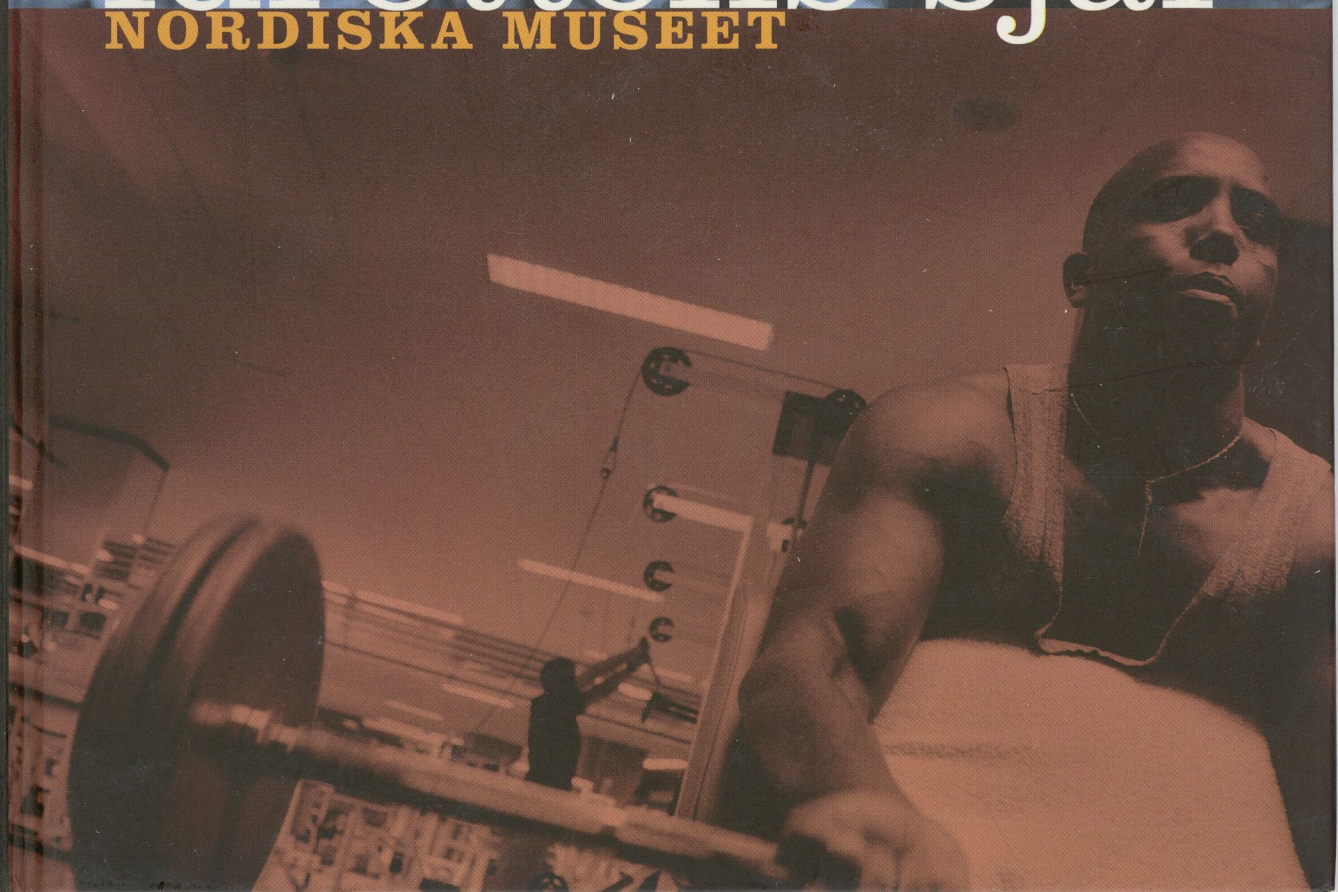

idrottens själ

NORDISKA MUSEET

idrottens själ fataburen 2000

Idrottens

Nordiska museets och Skansens årsbok 2000

själ

Fataburen 2000
Nordiska museets Förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
nmbook@nordm.se

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör: Bo G Nilsson

Bildredaktör: Peter Segemark

Grafisk form: Lena Eklund, Kolofon

Omslagets bilder: Clive Mason, Pressens bild (baksidan överst), bild ur
Riksföreningens för gymnastikens främjande årsbok 1938 (baksidan
underst), Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv
(framsidan överst), Charlotte von Friedrichs (framsidan underst).

Tryckt hos MediaPrint Uddevalla AB 2000

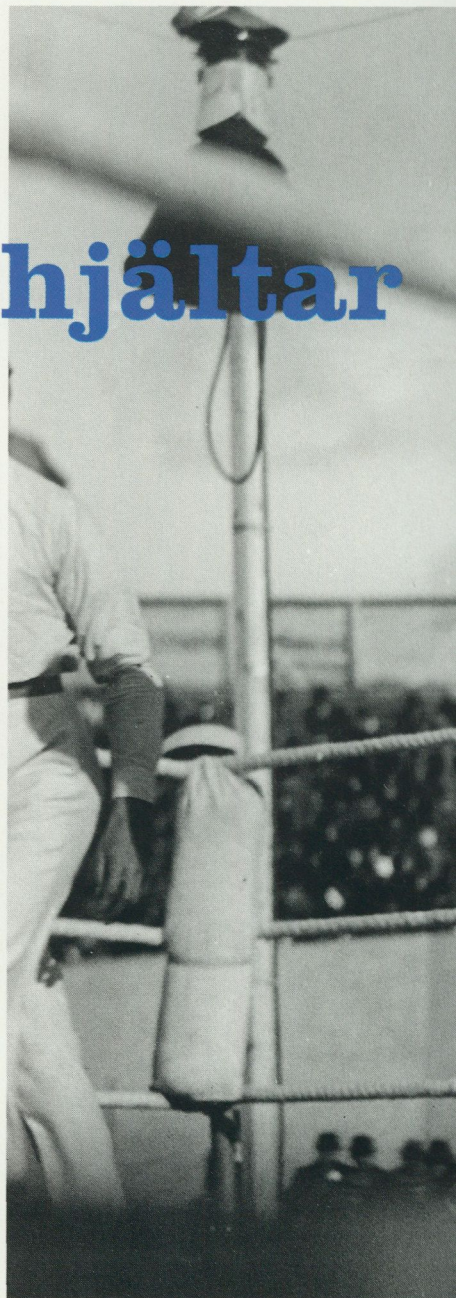
ISSN 0348 971 X

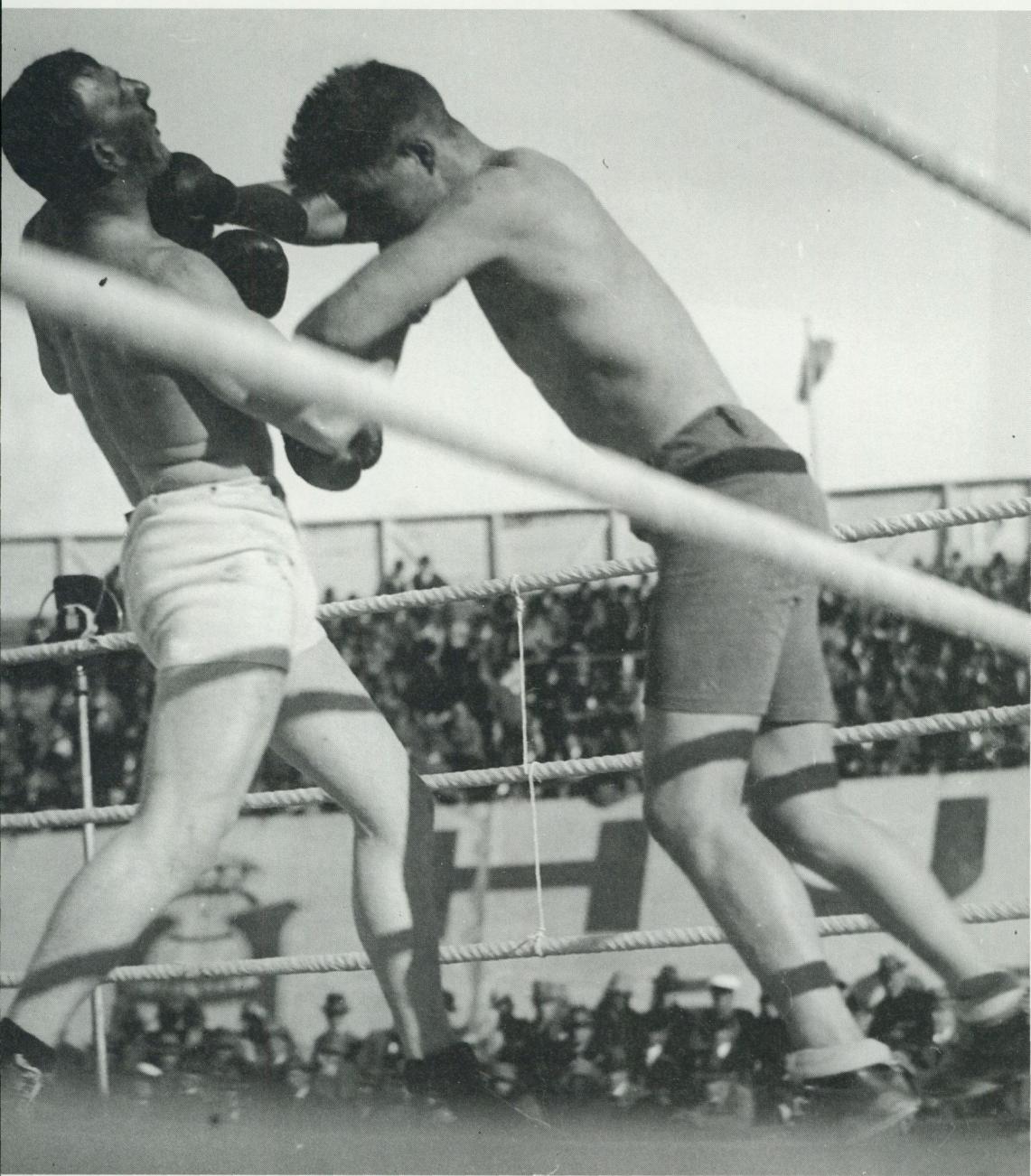
ISBN 91 7108 468 1

Våra tidiga hjältar

NILS-OLOF ZETHRIN är doktorand i historia vid Stockholms universitet och arbetar med en avhandling om idrotten mellan ideal och verklighet under mellankrigstiden

Harry Persson möter Bud Gorman 1927. ►
Pressens bild.

Vilka var idrottens hjältar i Sverige under tiden fram till andra världskrigets utbrott? Ett axplock av idrottshjältar innehåller namn som stensättaren från Hagalund Harry »HP« Persson, fotbollens egen Buster Keaton Helge »Ekis« Ekroth, Sleipners store son Tore Keller, simmargiganten och showmannen Arne Borg bland många andra. Något mindre självklara idrottshjältar är kanske ballongflygaren Andrée, Karl XII eller polarflygarna Lundborg och Schveberg.

Denna brokiga samling av idrottsmän och gestalter som tillskrivits idrottsmannens egenskaper och som hyllats för dessa, visar att vilka som skall betraktas som idrottsmän inte är självklart. Idrottens hjältar går att hämta ur allt från historieböckerna till proffsboxningsringens vildvuxna spektakel-arrangemang och stadionborgens kolstybb. Allting omskrivet i den idrottspress som växte fram under mellankrigstiden. Den press som antagligen var den viktigaste arenan för formandet av idrottens hjältar.

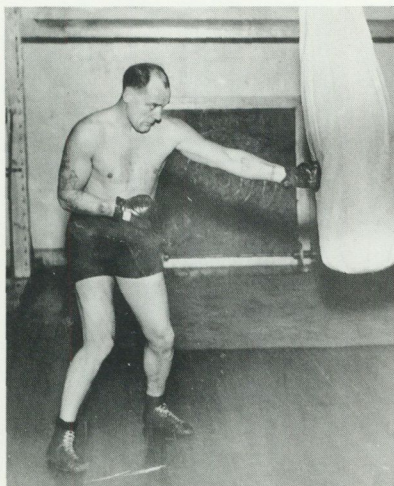
Den omdebatterade idrotten

Det är ingen överdrift att påstå att idrotten är omdebatterad i dagens samhälle. Dopingfall på dopingfall avslöjas inom olika sporter. Kommersialiseringen sågs fortskrida med obönhörlig kraft. Inom friidrotten har flera världsnamn fått sitt goda rykte förstört genom avslöjanden om bruk av olika preparat som sägs kunna ge resultatförbättringar. Den sport som kanske varit mest drabbad av dopingskandaler är den professionella cykelsporten. Samtidigt har cykelsporten och främst 1999 års upplaga av Tour de France inte på flera decennier blivit så intensivt bevakad av svenska medier som nu. Att dopingskandalerna skulle bidra till ett minskat intresse eller ens en kris för idrotten är inte självklart. Ibland behöver inte grava dopingmisstankar vara en hämsko för den anklagade idrottsmannens popularitet. Den franske cyklisten Virenque hälsades som en hjälte av många fransmän under 1999 års tour trots att han genom olika juridiska finter lyckades tvinga till sig en plats i startfältet. Hans blånekanden inför dokument och vittnesuppgifter om hans bruk av otillåtna preparat har gjort honom till en folkets man som står upp för sin rätt att tävla mot etablissemangen som försöker stoppa den franska bergskungen. Virenque har anklagats för förseelser som utmanar principen om att alla skall tävla

på lika villkor. Hans hjältestatus har förstärkts trots att han har fördömts av ett enigt idrottsetablissemang. Fallet Virenque har visat att en och samma idrottsman kan bedömas och värderas helt olika utifrån skilda synsätt. Antingen är han en simpel fuskare eller en stark individualist som visar på motstånd mot etablissemang. Idrotten är omdebatterad och idrotten har varit omdebatterad tidigare men debatten är inte nödvändigtvis densamma som att idrotten genomlider en kris. En idrottare kan bryta mot flera allmänt accepterade normer inom idrotten och ändå uppnå popularitet och hjältestatus.

I mellankrigstidens Sverige var inte den medicinska dopingfrågan ens påtänkt. Den »doping» som fördömdes mest från idrottens egna organisationer var den »ekonomiska dopingen» som reglerades i olika regler kring amatörskapet. När pengar blandades in i idrotten fanns det risk att inte alla tävlade på lika villkor. Pengarna och vinstintresset sades också kunna föra in idrotten på osunda vägar av spekulation, stjärnkult och sensationssökande. Trots att amatörismen var en allmänt omhuldad princip får man inte förledas till att tro att idrotten inte verkade i samspel med ekonomiska krafter, krafter som också kunde hota amatöridrottens organisationer. Idrottens hjältar förmedlades genom idrottens kommersiella

eller semi-kommersiella sektor och idrottens hjältar var ofta misstänkta för brott mot amatörbestämmelserna. De två största idrottshjältarna i Sverige under mellankrigstiden, boxaren Harry Persson och simmarens Arne Borg, verkade också helt eller delvis inom den professionella idrotten och underhållningsbranschen.

Harry Persson i kamp med sandsäcken. Allhems arkiv, Nordiska museet.

Idrottens ifrågasättande

Vid ingången till mellankrigstiden ifrågasattes idrotten från statsmakternas sida. Redan blygsamma statsanslag halverades. Idrottens sidor av spektakel och stjärnkult sågs som dåliga inslag och idrottsrörelsens oförmåga att handskas med dessa gjorde att misstroendet var ett faktum. Den skeptiska inställningen till idrotten hördes vidare under mellankrigstiden med jämna mellanrum. Även inom kulturlivet hördes då och då ett ifrågasättande. Mest känd är den av Ivar Lo-Johansson initierade »jag tvivlar på idrotten«-debatten. Samtidigt kan mellankrigstiden ses som en idrottens framgångssaga. Idrottsrörelsen med Riksidrottsförbundet expanderade under denna tid och fick sedermera nästan all idrottsutövning utanför skolan och militären under sina vingar. Antalet idrottsutövare ökade och idrotten blev till en massrörelse. Idrotten blev också populär i form av en fascinerande masskultur som fängade stora åskådarskaror vid arenorna och som läsare av den framväxande idrottspressen. Under mellankrigstiden syntes det tydligt att idrotten som kulturform har två olika rötter. Dels kommer en rot från den jord av fostrande pedagogik som skulle skapa goda samhällsmedborgare och dels har en rot växt i cirkusens, marknads-gycklets och nöjeskulturens mylla.

Ett brokigt galleri stjärnor och hjältar

Fotbollens Buster Keaton har Helge »Ekis« Ekroth kallats. Ekis var en av de första spelarna i AIK, och därmed i Sverige, som kan kallas fotbollstjärna. Hans karriär i AIK och i landslaget sträcker sig över tiden 1910–1923. Han var känd för sin teknik och originalitet men också för att vara överdrivet individualistisk i spelet. Kring honom frodas fortfarande en mytologi där olika lustiga citat tillskrivs denna bollbohem. Rapp i fötterna, rapp i käften och med en teatral stil att som Buster Keaton aldrig röra en min, var Ekis ett av de tidiga exemplen på idrottshjälten som lustigkurre och personlighet.

Inom fotbollen ryms en mängd hjältar. 1923, samma år som Ekis fot-

◀ Arne Borg vid en fransk bassängkant på 1920-talet.
Allhems arkiv, Nordiska museet.

T.v. Helge »Ekis« Ekroth. Pressens bild.

T.h. Tore Keller (i mitten), fotbollsspelare i Sleipner. Pressens bild.

bollskarriär avslutades, inleddes Norrköpingssonen Tore Kellers mer än femtonåriga karriär inom elitfotbollen. Till skillnad från Ekis eleganta bollbohemi var Keller känd för sin taktiska drivenhet, om än spelstilen ibland ansågs vara lite slapp. Under slutet av 20-talet debatterades i sportpressen huruvida fotbollförbundets uttagningskommitté borde ta ut Keller i landslaget eller inte. Debatten handlade om hur landslaget borde spela och Keller användes som ett exempel på en spelstil som inte föll uttagningskommittén på läppen. Han gjorde hela 25 landskamper, men fick ändå representera idrottshjälten från landsorten, som ständigt sades vara motarbetad av förbundets uttagningskommitté. Från att handla om spelstilar omformades frågan i Norrköping till att handla om konflikten mellan idrottens centrala organisationer i huvudstaden och den briljante och motarbetade stjärnan från landsorten.

Vem som blir idrottshjälte och vilka egenskaper som värderas är inte självklart. Olika idrottare blir populära på olika meriter, personliga egenskaper eller idrottsliga resultat. Frågan om vilka som var Sveriges idrottshjältar handlar om vad idrott var, hur idrotten utövades och vilka egenskaper som tillskrevs idrottshjälten. Hur har idrottens hjältar formats medvetet av idrottsrörelsens företrädare och hur har idrottshjältar framställs på idrottsarenorna och i pressen, det vill säga utanför den organiserade idrottsrörelsens hägn? Vilken identitet skall idrottsmannen vara med och forma och vilka typer av identiteter kan idrottshjälten återförsäkra? Är det den karaktärsfaste, offervilliga och hälsosamma idrottsmannen, är det den ursvenske skidlöparen fostrad i kargt klimat inom amatöridrotten eller är det den professionella boxaren med världen som arbetsfält och stående för en ny masskultur som får genomslag under mellankrigstiden? Frågorna kan fungera som något att fundera över när ljuset faller på några av de största idrottsstjärnorna under tiden fram till mitten av 1930-talet: boxaren Harry Persson, simmaren Arne Borg och krigarkonungen Karl XII.

Krigarkungen i rök och damm

Victor Balck får ibland epitetet »den svenska idrottens fader«. Som sådan var han den ledande svenska idrottsledaren under flera decennier fram till 1920-talet. Balck menade att det bara var tre saker som han fordrade av den svenska ungdomen och därmed av den gode svenske idrottsman-

nen. Dessa tre saker var: disciplin, disciplin och disciplin. Men vem kunde föras fram som den idrottsman som personifierade de ideal som idrotten skulle förmedla under de första decennierna av 1900-talet? Detta var en tid när idrotten ännu inte hade några lysande fixstjärnor och en tid innan ens dagstidningarna hade stående sportsidor. Visst hade i och för sig några svenskar utmärkt sig under exempelvis Stockholmsolympiaden och uppnått viss popularitet. Från att vara populär till att bli idrottshjälte är steget ändå långt. För idrottsrörelsen, och Victor Balck, var det lämpligare att i nationalromantisk anda välja en gestalt ur historien än att lansera en då levande idrottare som idealet för de svenska idrottsmännen. Vilka egenskaper skulle utmärka en god idrottsman enligt idrottens företrädare? Vilka exempel använde man för att visa på hur en god idrottsman skulle vara? Vilka gestalter var möjliga att föra fram under en tid när det fortfarande inte fanns några egentliga idrottsstjärnor och en tid när arenaidrotten fortfarande bara var i sin linda under 1900-talets första decennier?

Karl XII användes ibland som ett föredöme för de svenska idrottsmännen. Han tillerkändes en mängd positiva egenskaper. Egenskaper som hämtades ur samtida skrönor om de förflutna gärningarna. Han sades ha ägt seg uthållighet och nästan obegränsad offervillighet, han levde ett moraliskt liv, han var hårdad för att klara motgångar och han var absolut nykter. Detta var egenskaper som skulle utmärka en god idrottsman. Det var alltså egenskaperna som gjorde honom till idrottsman, trots att han levde och verkade under en tid när den moderna idrotten inte ens hade börjat ta sina första stapplande steg. Men han sades också ha utfört en storartad idrottsprestation. Denna idrottsprestation var kungsritten Bender-Stralsund 1714.

Fysisk och moralisk styrka

Victor Balck menade att den innersta meningen i all form av uppfostran var att fostra en ungdom med fysisk och moralisk styrka. Förutom styrkan krävdes också ett svenskt sinnelag. Allt detta hade krigarkungen givit uttryck för och det var detta som idrotten kunde bibringa. Idrotten skulle ge ett krafttillskott till nationen genom att göra varje man i Sverige till en idrottsman med en idrottsanda. Synen på den ideale idrottsmannen

handlade främst om de egenskaper som denne besatt och inte så mycket om huruvida egenskaperna kom fram genom idrottslig aktivitet eller genom annan aktivitet.

Karaktär och moral hängde ihop med den sunda själ som idrotten skulle skapa. Man ville främja en traditionell och samhällsbevarande moraluppfattning. Hos Balck sammankopplades detta med patriotismen. Enkelt uttryckt skulle idrotten främja moralen och moralen befrämjade nationen. Var menade då Balck att den främsta idrotten utövades? Vilken var den största av alla idrottstävlingar. Var det de olympiska spelen med dess folkförbrödrande tanke som stod högst i kurs? Visst sågs de olympiska spelen som viktiga och Balck genom Sveriges Centralförening för Idrottens Främjande anordnade också Stockholmsolympiaden 1912. Men den viktigaste formen av tävling och den högsta formen av idrott var ändå krig. I kriget premierades mod, pliktuppfyllelse, lugn, kallblodighet.

Den gode svenske idrottsmannen skulle vara beredd att försvara nationen mot yttre och inre hot. Idrotten var ett medel för att uppnå bestämda mål. Idrotten skulle bidra med ett gott soldatmaterial som var villigt att försvara nationen mot yttre hot vid de geografiska gränserna och försvara nationen mot inre hot som sökte att splittra nationens traditioner, seder och hävdvunna organisering. Idrotten var en andlig fostrare med fysiska medel där idrottens uppgift var att förverkliga nationens idé.

Var hamnade Balck och hans män i sina försök att skapa en god svensk idrottsman? Man skapade en god grogrund för den svenska idrottsrörelsens utveckling till att bli en stark och sammanhållen organisation. Målet att skapa en god svensk idrottsman av Karl XII:s snitt och som en del i en nationalistisk ideologi övergavs dock. Även om idrottsrörelsen under mellankrigstiden stod för idrottsliga ideal, så lanserades inte någon speciell person som idealbilden av den svenska idrottsmannen. Frågan är om det överhuvudtaget var möjligt för idrottens ledande organisationer i den situation man befann sig i att mobilisera kraften för att lansera ett sammanhållet idrottsmannaideal som kunde vinna allmän acceptans? De idrotts-hjältar som började att beundras under mellankrigstiden var istället produkter av den idrottskultur som fanns under denna speciella fas i historien. Under mellankrigstiden utvecklades idrotten i samklang och konflikt med en framväxande masskultur som producerade en mängd olika konkurrerande synsätt på idrotten.

Stensättaren från Hagalund

På toppen av sin karriär 1927 mötte Harry »HP« Persson amerikanen Bud Gorman inför uppåt 20.000 personer på Velodromen i Hornsberg. Det var en proffsmatch inom den spektakulära tungviktsboxningen på en arena som var ett resultat av driftigt entreprenörskap uppbackat av en massmediahysteri. Det var inte bara den entusiastiska publiken på Velodromen som följde matchen. Runt om i Stockholm, på Hötorget och på Gustav Adolfs torg, hade tiotusentals människor samlats för att följa direktreferat av matchen genom att lyssna på speciella för tillfället uppmonterade högtalare. Detta var ett idrottsevenemang så långt ifrån den moraliskt fostrande idrotten, som hade gestaltats av den karaktärsfaste Karl XII vid kungsritten Bender-Stralsund, som man kan komma. Istället för en idrott styrd av den av staten stödda riksiddrottsförbundsidrotten hade vi här ett evenemang skapat av den driftiga promotorn Hjalmar Palmqvist, eller som han kallades Hjalte Palton.

Stensättaren Harry »HP« Persson verkade som boxare inom den legendomsusade tungviktsklassen under 1920-talet och några år in på 30-talet. HP skördade sina framgångar inom den professionella boxningens värld. En form av idrott som varit så ifrågasatt att olika myndigheter i perioder förbjudit den. Även amatörboxningen hade under lång tid svårt att vinna acceptans och medlemskapet i riksiddrottsförbundsfamiljen dröjde ännu. Den professionella boxningen innehöll penningarullning, sensationsartade arrangemang, våldsam idrottsutövning och hade inte ens ett allmänt accepterat regelsystem. Trots att aktiviteten var ifrågasatt och bröt med de flesta ideal som fanns kring idrott, blev »HP« den första riktigt stora idrottsstjärnan i vårt land. Perssons karriär sträckte sig över ett decennium innefattande omskrivna matcher, spektakulära arrangemang, Amerikaturué och ett knockoutslag utdelat av norrmannen Otto von Porat på Kostadion på Ladugårdsgärde 1931, som ändade karriären. HP:s stigande stjärna gick hand i hand med idrottens frammarsch som massmedial företeelse och karriärens slut sammanfaller i tid med ett avsvallande intresse i landet för proffsboxningen och med att den vildvuxna idrotten i Sverige alltmer tuktas.

Masskulturen och kommersialiseringen

Karl XII lanserades som ett idrottsmannaideal. »HP« blev till en idrottsstjärna och till en idrottshjälte på grund av sin boxning. Samtidigt räcker det inte med att vara framgångsrik inom vilken sport som helst, vid vilken tidpunkt som helst för att bli till en firad idrottare.

Någonting hände med idrotten vid mellankrigstidens början. Jag menar att en form av kommersiell idrottskultur växte upp i Sverige vid ingången till 20-talet. Denna vildvuxna kommersiella idrottskultur levde fram till mitten av 30-talet. Den var inte enhetlig till sina uttryck och hade ingen fast organiserad bas. Mycket tyder på att det fanns en pluralism vad gäller idrottsliga ideal inom detta fält. Inom denna vildvuxna idrott formades de nya idrottshjältarna. Det var nu inte tal om att idrottsrörelsens ledande män hade monopol på att tala om vem som skulle ses som den främsta idrottsmannen. I Sverige var det, istället för kung Karl XII, den reslige stensättaren från Hagalund Harry Persson som blev den första riktigt stora idrottshjälten. Ett exempel på en arena som den nya tidens idrottshjältar framträdde i var den nya typ av idrottspress som växte fram under mellankrigstiden.

Tidigare forskning har omtalat att det var i början av 20-talet som idrottspressen började växa rejält över hela världen. Dagstidningarna började starta speciella sportsidor. I bräschan för sportjournalistikens etablering i dagspressen gick Dagens Nyheter. Det är intressant att notera att ord som sportjournalistik och sportskribent dyker upp i det svenska språket 1921. I min egen forskning har jag studerat idrottsliga specialtidningar. Med start kring 1920 börjar en rad sådana att etableras. Dessa tidningar var ej knutna till idrottens officiella organisationer, utan verkade på rent kommersiella villkor. En del tidningar låg precis i gränslandet mellan idrott och allmän nöjeskultur, medan andra låg närmare olika idrottsförbund. Flera tidningar var nära knutna till den halvilegala tippningsverksamheten som förekom fram till mitten av 30-talet. Många av tidningarna var kortlivade projekt, men när en tidning gick i graven startades i samma mån nya tidningar. Ofta var tidningsprojekten kortlivade men ändå finns det en kontinuitet i själva fenomenet fristående idrottstidningar under denna tid. Denna flora av kombinerade nöjes- och idrottstidningar fanns kvar till mitten av 30-talet, då marknaden stabiliserades och några få tidningar överlevde samtidigt som den förbundsanknutna pressen växte.

Stensättaren och boxaren Harry Persson tecknad av Erik Hermansson.
Allhems arkiv, Nordiska museet.

En av Sveriges främsta simmare genom tiderna, Arne Borg, var samtidigt ett av karikatyrtecknarnas populäraste offer. Här avritad 1929 av Erik Hermansson. Allhems arkiv, Nordiska museet.

Dessa tidningar var i hög grad inriktade på att skriva om de populäraste sporterna, nämligen fotboll och boxning.

Boxningen slog igenom på allvar under 1921 då en i det närmaste global masshysteri rådde kring »århundradets match« mellan Jack Dempsey och George Charpentier. Sverige fick sig en rejäl släng av denna slev då George Charpentier besökte Sverige för uppvisningsmatcher på Cirkus i Stockholm. De tumultartade scener som utspelade sig på Centralstationen när fransmannen anlände till Stockholm och det faktum att många av idrottssveriges celebriteter var närvarande vid Charpentier-galan blev ett startskott för en förtroendekris för idrotten. Denna resulterade i misstroende från statsmaktens sida rörande idrottens positiva sidor samt minskade statsanslag till idrottsrörelsen.

Kring de första åren på 20-talet började proffsboxningen att etablera sig i Sverige. Proffsboxningens första stapplande steg hade tagits några år tidigare, men i samband med att proffsboxning som offentlig tillställning förbjöds i Stockholm tog samtidigt intresset fart på allvar. Förbudet mot proffsboxning gjorde att arrangörerna av tillställningarna fick söka sig nya vägar och dessa ledde bort från statligt stödd idrott, bort från allt samröre med idrottsrörelsen och till en kommersiell masskultur och driftiga entreprenörer. Det var inom denna kultur som Harry Persson kom fram under 20-talets första år. Det var då han startade sin boxarkarriär, som fångade så många människors intresse.

Hur idrottens hjältar kommer fram är en komplicerad historia. Det har funnits en mängd olika typer av idrottshjältar under mellankrigstiden. Jag har valt att visa på två idrottshjältar som står i bjärt kontrast till varandra nämligen en hjälte ur historien som lanserades som en ideologisk idealbild av den svenska idrottsmannen, och en idrottshjälte som har en helt annan bakgrund och inte ens hade kunnat komma fram innan idrotten hade slagit igenom som masskultur.

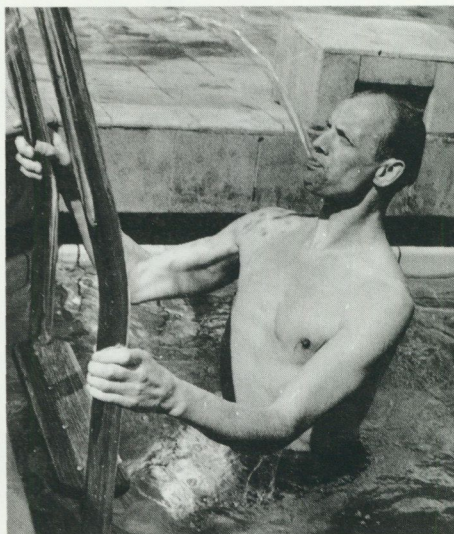
Sveriges handelsresande i simning

Det är alltid subjektivt att utnämna en eller annan personlighet till den största idrottshjälten. Samtidigt är det inte speciellt kontroversiellt att förutom Harry Persson utnämna »Sveriges handelsresande i simning« Arne Borg till mellankrigstidens andra riktigt klart lysande stjärna. Skillnaden

mellan HP och Borg är att Borgs berömmelse också sträckte sig utanför Sveriges gränser. Hans berömmelse var grundlagd genom otaliga världsrekord, rader av mästerskap och turnéer jorden runt tillsammans med andra simmarcelebriteter såsom Johnny Weismüller. HP verkade inom den professionella idrotten medan simmargiganten Arne Borg verkade inom amatöridrotten under 20-talet. Arne Borg avsåg sig sitt amatörskap 1929, men hans karriär tog ändå inte slut. Under flera år fortsatte han som konferencier, allmän entertainer och siminstruktör runt om i riket och i övriga världen. Vid tidpunkten för turbulensen kring Borgs framträdande i OS 1928 och hans senare förlorade amatörstatus, debatterades det i den fristående sportpressen hur man skulle betrakta Arne Borg som idrottsman. Slutsatsen av att ha studerat ställningstagandena kring Borgs person och prestationer är att det inte fanns någon konsensus i synen på honom eller rörande hur den ideala idrottsmannen skulle se ut. Det går inte att sluta sig till en samstämmighet inom idrottskulturen rörande synen på idrottsmannen och hur denne skulle värderas.

I diskussionen och rapporteringen kring Arne Borg går det att göra intressanta iakttagelser. Ett kortlivat tidningsprojekt under 1928 var *Sport, teater, film och boxning*. Denna tidning behandlade nästan uteslutande

Arne Borg begår premiärdoppet i
Vanadisbadet våren 1947.
Allhems arkiv, Nordiska museet.

professionell boxning. Som namnet antyder inordnades idrotten som ett fenomen likställt med teater och film. I tidningen förekom en artikel om Arne Borg, där hans misslyckande med att ta flera guld vid OS i Amsterdam 1928 kommenterades. Skribenten menade att Borg behövde sig en läxa på grund av sitt storhetsvansinne:

*Och till detta bidrager icke minst hans omanliga sätt att bära motgång-
en sett mot bakgrunden av hans skrävel och självsäkerhet dagen förut.
Den idrottsliga storheten sitter nu en gång inte i truten, denna må vara
aldrig så kraftigt utvecklad, utan det hela beror till syvende og sist på
självutuktan och de lugnaste nerverna. Den som skriver dessa rader har
aldrig kunnat beundra Arne Borg som idrottsman, trots att hans feno-
menala prestationer måst imponera. Han är inte av svensk resning eller
kynne. Efter hans senaste turné i det stora dollarlandet hade han blivit
så fullständigt amerikaniserad att man inte kunde undgå att betrakta
honom som en yankee, vilket han också både till sin yttre och sin inre
människa försökte att vara./.../Man kan nu en gång inte komma ifrån
intrycket att Arne Borg inte är idrottsman, inte amatör, inte svensk – på
rätta sättet. Inte på det sätt som vi gilla och som slår an hemma./.../
Medgångar har stigit denna stockholmsgrabb åt huvudet och han pas-
sar inte i de små förhållandena här hemma. Ett fenomen, biggest in the
world, passar bättre i Amerika och i amerikansk miljö, i de stora möjlig-
heternas land, där prestationen talar sitt mäktiga språk och betalas med
gulddollar och där idealitet är ett främmande begrepp. Där »gör han
sig« – både som fenomen och »gentleman«.*

I denna tidning, som låg nära en idrottskultur som i sin praktik bröt med den fostrande amatöristiska riksidsrottsförbunds-idrotten, tog man till brösttoner i fördömandena som skulle kunna vara hämtade från den idrottsideologi som låg bakom skapandet av Karl XII som idrottshjälte. Under samma år 1928 kom tidningen *Sportmannen* ut. I denna tidning hyllades idrottsmannen som vältränad kropp och som charmör och gentleman. *Sportmannen* var ofta moraliserande över olika företeelser inom idrotten. Exempelvis skrev man om att idrottsmän hade ett ansvar att uppföra sig även utanför idrottsarenorna. Det var inte nödvändigtvis prestationer på idrottsbanorna som definierade »sportmannen«. Exempel på män genomsyrade av »sportanda« var André, Amundsen, löjtnanterna

Lundborg och Schveberg som utfört räddningsaktioner i polartrakterna med flygplan. Arne Borg var ett exempel på en positiv gestalt från idrottens egna arenor. Sportandan var viktig och denna anda menade man inte genomsyrade de människor som fördömde Arne Borg. För att främja sportandan ville tidningen skriva »sportreportage«. Själva definitionen för ett sådant reportage var att det ville värna, stödja och uppfostra. Uppfylld av sportandan skulle sedan sportmannen och gentlemannen vara rustad för karriärer inom affärs- och ämbetsmannavärlden.

Idrottens lysande stjärnor

Idrottens lysande stjärnor kunde vara allt från krigarkungen Karl XII till Arne Borg och Harry Persson. Men på denna palett av idrottsmän, för det var män och inte kvinnor det handlade om, kunde också rymmas vetenskapsmän, polarfarare och flygare. Det finns mycket som talar för att idrotten fick sina första stora hjältar när en ny form av masskultur etablerades i världen och i Sverige. En förändring i samhället under mellankrigstiden var att en ny industriell masskultur, som varken liknade 1800-talets borgerliga eller folkliga kultur, höll på att växa fram. Denna kultur fick en stark förankring inom arbetarklassen och innefattade idrott, nya danser, mode, bilkörning och Hollywoodfilm. Denna nya sorts kommersiella masskultur skapade fenomen som stjärnkultur, tippning och affärsmässiga tävlingsarrangemang. Här tillhandahölls arenor för idrotten i form av tidningar där idrottarnas prestationer förmedlades och där olika egenskaper fördes fram. Idrotten var ett fostrande projekt men också en del av konsumtionssamhället. Detta konsumtionssamhälle erbjöd en mängd olika idrottsstjärnor som kunde bli till idrottshjältar. Hjälten emanerade från idrotten, men kulturanvändaren, idrottspubliken, behöver nödvändigtvis inte ses som ett passivt offer för kommersiella krafter utan som en aktiv medskapare som tog de samtida kulturyttringarna i bruk. De fåtal idrottshjältar som här diskuterats ger en glimt av den pluralism som fanns under denna idrottens brytningstid. När man studerar pressen från mellankrigstiden är det uppenbart att vad som täcks av begrepp som idrott och sport inte på något sätt är självklart. En sak som är klar är att det ingalunda var enbart en centralt styrd amatöridrott som stod för råmaterialet i idrottshjälteproduktionen.